

Od Redakcji

Jubileusze skłaniają zwykle do pogłębionych refleksji. W tym przypadku mowa o czterdziestolecu działalności i rozwoju naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Mediów oraz Katedry Pedagogiki Społecznej – jednostek działających w strukturze Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Z okazji tego jubileuszu ukazuje się niniejszy numer specjalny „Chowanny”.

Jest to także wyjątkowa okazja, by z perspektywy czterech dekad, zwłaszcza w obliczu nadchodzących przemian związanych z wdrażaniem nowego prawa o szkolnictwie wyższym, spojrzeć na zmieniającą się na przestrzeni lat ideę uniwersytetu. Uniwersytety na świecie rozwijały się już od XII wieku, a w XIX–XX wieku rozpowszechniły się na całym świecie jako główny typ szkoły wyższej (zwłaszcza w zakresie kształcenia z nauk humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych) oraz centrum badań naukowych. W ciągu dziewięciu wieków istnienia uniwersytety wywierały doniosły wpływ na rozwój nauki i stały się jednym z głównych czynników instytucjonalizacji i rozwoju poszczególnych dyscyplin naukowych. Wielu myślicieli podejmowało namysł nad uniwersytetem¹, także Karl Jaspers

---

¹ Zob. np. F. K i r y k: *Nauk przemożnych perła*. [Dzieje Narodu i Państwa Polskiego]. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1986; G. L a b u d a: *Rola i zadania uniwersytetu w nowoczesnej organizacji nauki*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1962; J. B a s z k i e w i c z: *Młodość uniwersytetów*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1997.

(1883–1969)², którego interesowała idea uniwersytetu, a nie realnie istniejące uniwersytety, z doświadczeń tego filozofa nabytych w konkretnych uniwersytetach wynikają jednak jego poglądy. Jaspers podkreślał – jak pisze Tadeusz Gadacz – że „Uniwersytet był i wciąż pozostaje nie tylko miejscem naukowych badań i kształcenia, lecz także refleksji, najczęściej filozoficznej, nad misją, rolą, celami lub powołaniem samego uniwersytetu. Odpowiedź na pytanie o misję uniwersytetu jest o tyle istotna, że dotyczy ona nie tylko samego uniwersytetu, ale także kondycji człowieka, kultury, nauki, życia społecznego, odpowiedzialności”³. Zwracał uwagę także, że – jak twierdzi Gadacz – „Trudno wyodrębnić poszczególne pojęcia opisujące misję uniwersytetu, jego zadania i cele oraz warunki możliwości ich realizacji. Pojęcia te bowiem są z sobą powiązane, a nawet się przenikają. Misją uniwersytetu jest poszukiwanie prawdy. Warunkiem zaś tego poszukiwania jest wolność i autonomia. Uniwersytet nie może jej jednak osiągnąć i utrzymać bez wspierającej roli państwa i państwowych instytucji. Same zaś te instytucje mogą stanowić zagrożenie dla wolności i autonomii uniwersytetu. To, co stanowi podstawę istnienia i misji uniwersytetu, może jednocześnie być źródłem jego zagrożeń. Uniwersytet jest zatem miejscem napięć między bezinteresownym poszukiwaniem prawdy a jej utylitaryzmem, między duchową wolnością a biurokracją, między umacnianiem narodu a ponadnarodowym, ludzkim posłannictwem”⁴.

Zdaniem Karla Jaspersa, misja uniwersytetu realizuje się w trzech podstawowych zadaniach: badaniach naukowych, nauczaniu i wychowaniu (którego celem jest „człowieczeństwo”), i stanowi nierozzerwalną całość⁵. „Realizacja tych zadań wiąże się z komunikacją między myślącymi ludźmi, między badaczami, między uczniami i nauczycielami, między samymi uczniami i wreszcie, w zależności od sytuacji intelektualnej, komunikacją wszystkich ze wszystkimi. Należy uświadomić sobie sens tej komunikacji, jej kształty oraz jej wolność jako centrum życia uniwersyteckiego [...]. Swe zadanie uniwersytet spełnia w ramach instytucji, która razem z warunkami istnienia kształtuje równocześnie formy pracy i administracji. Instytucjonalność jest niezbędna,

---

² K. Jaspers: *Idea uniwersytetu*. Przekł. W. Kunicki. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2017, s. 12 (pierwsze wydanie – Berlin 1913).

³ T. Gadacz: *Wstęp do wydania polskiego. Karla Jaspersa idea uniwersytetu*. W: K. Jaspers: *Idea uniwersytetu...*, s. 11–12. Por. np. F. Znaniecki: *Nauki o kulturze*. Warszawa: PWN, 1971.

⁴ T. Gadacz: *Wstęp do wydania polskiego...*, s. 13–14.

⁵ Ibidem, s. 16 i 18.

choć jest jednocześnie stałym zagrożeniem”⁶. Warto także przypomnieć wyjątkowe słowa Kazimierza Twardowskiego (1886–1938)⁷, wybitnego filozofa, myśliciela, obywatela⁸, który wygłosił mowę *O dostojęństwie Uniwersytetu*⁹ z okazji przyznania w 1932 roku przez Uniwersytet Poznański doktoratu *honoris causa*. W swojej mowie Twardowski podkreślał, iż „Uniwersytet promienieje dostojęństwem, spływającym na niego z olbrzymiej doniosłości funkcji, którą pełni. Wszak niesie ludzkości światło czystej wiedzy, wzbogaca i pogłębia naukę, zdobywa coraz to nowe prawdy i prawdopodobieństwa – tworzy jednym słowem najwyższe wartości intelektualne, które przypaść mogą człowiekowi w udziale”¹⁰. „Tymi więc dwiema drogami, nauczaniem młodzieży i ogłaszaniem prac naukowych, Uniwersytet promieniuje na całe społeczeństwa, szerzy poglądy i przekonania, których nikt nikomu nie narzuca jako dogmaty, których nikt nikomu nie wpaja jako programy, lecz których siła tkwi wyłącznie w ich naukowym uzasadnieniu”¹¹. W jednym z punktów tej mowy mówił o pracy wychowawczej: „praca wychowawcza profesora i docenta Uniwersytetu nie jest dla niego czymś obcym i zewnętrznym, lecz zlewa się z jego pracą nauczycielską, polegającą na wyrabianiu w studentach umiejętności myślenia i badania naukowego, która to praca nauczycielska ma za podstawę własną pracę badawczą nauczyciela. Nauczyciel uniwersytecki jest przede wszystkim sługą prawdy obiektywnej, przedstawicielem jej i głosicielem wśród młodzieży i społeczeństwa. Służba to szczytna i niezmiernie zaszczytna, ale zarazem wymagająca nie tylko odpowiednich kwalifikacji intelektualnych i stosowej wiedzy fachowej, lecz także wielkiego hartu ducha i silnego charakteru”¹². Akcentował ponadto kwestie zależności uniwersytetu od podmiotów zewnętrznych: „Uniwersytet ma zarazem obowiązek unikania także ze swej strony wszystkiego,

⁶ Ibidem, s. 71.

⁷ K. T w a r d o w s k i: *Wykłady o idei Uniwersytetu*. Wykłady z rękopisów i maszynopisów przeczytali, przepisali, opracowali oraz słowem wstępnym i wprowadzeniem opatrzyli R. K u l i n i a k et al. [K. T w a r d o w s k i: *Lwowskie wykłady akademickie*. T. 1]. Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki, 2018.

⁸ Kazimierz Twardowski *we Lwowie. O wielkim myślicielu, nauczycielu i obywatelu*. Red. A. B o Ź e k. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Epigram, [2015].

⁹ K. T w a r d o w s k i: *O dostojęństwie Uniwersytetu*. W: Kazimierz Twardowski *we Lwowie...*, s. 441–450.

¹⁰ Ibidem, s. 442.

¹¹ Ibidem, s. 445.

¹² Ibidem, s. 446. Por. np. F. Z n a n i e c k i: *Spółeczne role uczonych*. Warszawa: PWN, 1984; G. P y s z c z e k: *Spółeczna rola mędrca. Wokół koncepcji Floriana Znanickiego*. „Filozofia i Nauka. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne” 2018, T. 6.

co by mogło tę niezawisłość nadwyrężyć lub stwarzać chociażby pozory ulegania jakimkolwiek wpływom lub tendencjom, nie mającym nic wspólnego z badaniem naukowym i jego celem. Musi odgradzać się od wszystkiego, co nie służy zdobywaniu prawdy naukowej, musi przestrzegać należytego dystansu między sobą a nurtem, którym mknie około jego nurtów: życie dnia potocznego, zgiełk ścierających się prądów społecznych, ekonomicznych, politycznych i wszelkich innych. Albowiem badania naukowe rozwijać się i owoce nieść mogą tylko wtedy, gdy nie są niczym skrępowane ani zagrożone”¹³. Dynamika zmian współczesności w każdym obszarze życia w znacznym stopniu określa misję uniwersytetu – uniwersytet wychodzi naprzeciw z jednej strony społeczno-kulturowym wyzwaniom i potrzebom, a z drugiej – nowym wymogom prawnym. Naukowa i kulturotwórcza rola uniwersytetu jest ponadczasowa, ale sposób wykonywania zadań związanych z misją uniwersytetu aktualizuje się zawsze w określonych warunkach społecznych, kulturowych, ekonomicznych i politycznych.

Zachęcamy Czytelników do lektury tego – specjalnego – tomu „Chowanny”, który obrazuje wieloletnie dokonania badawczo-naukowe, dorobek publikacyjny, awanse naukowe zespołów obu katedr: Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Mediów oraz Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Prezentujemy te dokonania z dumą i satysfakcją, nie tylko bowiem dokumentują one rozwój naukowy tych jednostek organizacyjnych i sukcesywne poszerzanie obszarów badawczych, lecz także ukazują pracowników naukowych jako wrażliwych na otaczającą ich rzeczywistość, zaangażowanych badaczy. Osiągnięcia naukowe oraz pełnione role społeczne uczonych (najbardziej rozpowszechnione role społeczne uczonych powstają dzięki społecznemu zapotrzebowaniu związanemu z pewnym poziomem kultury ogólnej i pod wpływem swoistych warunków¹⁴) przyznają zespołom obu katedr obywatelstwo w świecie nauk społecznych i humanistycznych.

---

¹³ K. Twardowski: *O dostojności Uniwersytetu...*, s. 444. Por. np. W.W. Szczęsny: *Rzeczywistość kulturowa w ujęciu Floriana Znanieckiego – inspiracje dla przyszłości*. W: *Florian Znaniecki. Myśl społeczna a wychowanie. Inspiracje dla przyszłości*. Red. H. Rotkiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2000.

¹⁴ F. Znaniecki: *Społeczne role uczonych*. Warszawa: PWN, 1984, s. 538.